

ЛЕКСИЧНІ ДІАЛЕКТИЗМИ У ДРАМАТИЧНИХ ТВОРАХ СИДОРА ВОРОБКЕВИЧА

У статті на основі опрацювання мови драматичних творів С. Воробкевича виділено низку лексичних діалектизмів та проаналізовано у семантичному та функціональному аспектах. Зокрема схарактеризовано тематичні групи діалектної іменникової лексики, що репрезентують мовну картину світу буковинців другої половини ХІХ ст.

Ключові слова: С. Воробкевич, діалектизм, етнографізм, лексичні діалектизми.

Багатовимірний талант С. Воробкевича поєднує покликання самобутнього поета, прозаїка, драматурга, композитора, фольклориста, визначного педагога, громадсько-культурного діяча, редактора буковинських часописів і одночасно православного священника, професора богословського факультету Чернівецького університету. Поряд з прозовими та поетичними творами помітне місце займає драматургія С. Воробкевича. Зокрема зазначимо, що він одним з перших звернувся у драматичних творах до тем з тогочасного буковинського села, вивівши на сцену колоритні по-статі типових представників різних суспільних верств. Драматичні твори С. Воробкевича відображають живе народне мовлення буковинців другої половини ХІХ ст. з його фонетичними, лексичними та граматичними діалектними елементами.

Лексичні діалектизми у творах драматурга збагачують палітру художньої мови, виконують важливу пізнавальну роль, відтворюючи національно-етнографічний та говірково-регіональний колорити. Мета статті – схарактеризувати тематичні групи діалектної іменникової лексики у драматичних творах С. Воробкевича.

Предметний світ буковинців в драматичних творах С. Воробкевича якнайповніше відображають діалектні іменники. З огляду на їх семантику, виокремлюємо декілька тематичних груп. Найбільшу групу складають **назви осіб**, з-поміж них виокремлюємо лексико-семантичну групу на позначення **назв осіб за родом діяльності**. С. Воробкевич використовує діалектні лексеми-номінації **службовців**, напр.: *адукат* ‘адвокат’ [ГГ, 17]; ІВАН. *Кажу вам, він з головатого роду, не сліпий; адукат з него був би, що аж га!* (10, 206); *мандатор* ‘поліцейсько-судовий урядовець’ [СВ, 562]; КИФІР. *У него нераз і мандатор чи злісний дичину так затинали, аж облизували ся* (10, 31); *бакаляр* ‘учитель’ [Сл. Гр., I, 22]; САНДА. *А той вітром підшитий бакаляр нехай учить дітей ту вражу абуку, най не тичить носа, де не треба!* (10, 352); *сендзя* ‘суддя’ [СВГ, 482]; ГАВРИЛО. *Сендзя в село потік ся, пані на лану, а як ката в дому нема, то мишам празник* (10, 302). Велику групу складають діалектні іменники на позначення **назв осіб, що ведуть господарство**: *газда* ‘дбайливий, працьовитий господар’ [СВГ, 79]; ДВІРНИК. *От тільки нашого, що з’їв та випив! Лиш очий не залити, а носом не орати! (І ніби щось говорить з газдами)* (10, 38); *окоман* ‘економ’ [СВГ, 36]; ГАВРИЛО. *Стояв у ночі на чатах при порозі у пана окомана і придивляв ся, як собі пани гуляють...* (10, 292). Серед назв осіб за родом діяльності низка слів входить у синонімічні відношення: заможний господар – *дукар* ‘багач’ [ГГ, 64] та *дука* ‘багач’ [ГГ, 64]; ГАФІЯ. *Дукаря дочка, нема що казати* (10, 226); АДАМ. *Таких дівчат, як ви, пошукати: біленькі, красиві, моспаненьку, як дочки дуків-воєводів...* (10, 156); службовці лісництва – *злісний* ‘діал. лісник’ [СУМ, III, 595] та *побережник* ‘лісник гайовий’ [ГГ, 151]; КИФІР. *Тогда був лиш оден злісний і два побережники на цілісенькі гори, а тепер їм і рахуби нема* (10, 31).

Тексти драматичних творів С. Воробкевича репрезентують широке коло назв осіб, що перебувають у родинних стосунках. Це дає нам можливість виокремити лексико-семантичну групу **назв осіб за спорідненістю та свояцтвом**. Наприклад, на означення батька фіксуємо діалектний іменник *дєдьо* ‘тато’ [СВГ, 91]; СЕМЕН. *Много труда і гроша она мене стоїть і довгогривця додав-єм це, знаєш, того буланого, за котрого дєдьови сам Джурджован давав двадцять червінців* (10, 33). Діалектизм *стариня* драматург використовує на означення ‘старих батьків’ [СВГ, 518]; ГАФІЯ. *Ти від якогось часу Бога й стариню забув* (10, 221). Для позначення приятельських стосунків між людьми, близьких до родинних, знаходимо назву *камрат* ‘товариш’ [МСБ, 168] або *зах. панібрат* [ВТС, 518]; ПЕНТЕЛЕЙ. *Не жури ся, камрате, якось-то буде!..* (10, 364).

Змальовуючи життя та побут буковинців, С. Воробкевич відтворив характерний для них предметний світ й подекуди – частину їхніх звичаїв та обрядів. З огляду на це, ми виокремлюємо тематичну групу діалектних іменникових назв, пов’язаних зі звичаями та обрядами. Найширше представлені **номінації учасників весільного обряду**, напр.: *князь* ‘молодий, наречений’ [СВГ, 213]; ІВАН. *То дали єму на товариша валебного пана Яна Лисецького. КСЕНЯ. Твого молодого, твого князя!* ВАСИЛІНА. *Бігме, що вийду з хати, як не меш мовчати!* (10, 203); *княгиня* ‘молода, наречена’ [СВГ, 213], *боярин* ‘етн. товариш молодого (жениха), який є головним розпо-

рядником на весіллі' [СУМ, I, 224], *дружка* 'подруга молодої на весіллі' [СБГ, 104]: АННИЦЯ: *Правда, що буде весіле?... А княгиню хто? Анниця, правда? Ух! Ух! І бояри, і дружечки, і музики, цимбали, всі будемо гуляти, круту-руту збирати, молоду княгиню вінчати...* (10, 22).

Побут буковинців, детально змальований драматургом у текстах творів, дозволяє виокремити тематичну групу діалектних назв господарського начиння, яка репрезентована наступними лексико-семантичними групами: «назви кухонного начиння», «назви господарських об'єктів та їх елементів», «назви знарядь та предметів праці».

Діалектні лексеми на означення *кухонного начиння* представлені назвами посуду, що його використовують для приготування чи подання їжі, напоїв: *макогін* 'заокруглений дерев'яний стрижень у ступі' [ГГ, 119], *макітра* 'глиняна посудина з широким отвором' [ГГ, 118]: ФЕДІР. *Гадав би хто, що в-правді така нещасна! Ци може у вас вже так, що макогін блудить, бо макітра рядить!* (10, 69); *горшок* 'каструля' [СБГ, 75]: ФЕДЬКО. *Хто з тобою кінця дійде! Ти хтіла бись, щоб я муку сіяв, горшки мив, піре дер, воробці з конопель зганяв, квочки стеріг...* (10, 344). На означення пляшки функціонують такі діалектні назви: *пласка* 'зах. пласка пляшка' [СУМ, VI, 591]: СЕМЕН. *Бач, який викрутень! А ти до чого, старий? (Витягає пласку з горівкою)* (10, 26); *фляшка* 'пляшка' [СБГ, 596]: СЕМЕН (*дає фляшку, она не хоче брати*). *Яка гордовита, мандаторівна, ци що?* (10, 38) або *фляшівка* із тотожною семантикою: ЧОРНИЛО, ГАВРИЛО (*разом*). *Горівочко, горівочко, фляшівочко, фляшівочко, ми без тебе би пропали, ми з тобою шлюб узяли* (10, 303).

С. Воробкевич використовує також діалектні лексеми на означення *господарських речей, що слугують для носіння або зберігання продуктів, напоїв чи рідин*: *раква* 'невеличка дерев'яна посудина для зберігання масла, бринзи' [СБГ, 449]: ОЛЕКСА. *Все уточу: ракву, пласку, і бог-зна що, брате...* (10, 100); *коновка* 'дерев'яна посудина у вигляді високого цебра' [СБГ, 221]: ТЕТЯНА. *Сила зовсім опустила, не здужаю до дому доволочитися, ноги попухли, як коновки, – минаю ся з утоми... і задухи...* (10, 253). Лексему румунського походження *бербениця* у ЕСУМ [I, 168] зафіксовано зі значенням 'діжка (для молочних продуктів)': ФЕДІР. *Думаєш, що то мене тїшить? Ні, братику набий мені червінчиками повні скрині і бербениці, мені все на серці однаково було би...* (10, 64);

Серед лексико-семантичної групи *назв господарських об'єктів та їх елементів* найчастіше фіксуємо діалектні елементи на означення господарських приміщень, де тримають свійську худобу, напр.: *обора* 'відгороджена частина подвір'я з приміщеннями для худоби' [СБГ, 353]: ГАФІЯ. *Таже у Бойчука на оборі і хвоста не видно, все жид за горівку, за довги забрав...* (10, 226). Запозиченою з румунської мови є діалектна лексема *кошара* 'загорожа для овець' [ЕСУМ, III, 56]: КИФІР. *Намість козлята в кошару загнати, худібки доглянути, уганяєш ся скалами, не знати за чим* (10, 24).

До цієї ж лексико-семантичної групи відносимо назви будівель для виготовлення, продажу певних виробів, як-от: *трачка* 'лісопиляна' [СБГ, 551]: ІЛАШ. *Єго де не посій, там зійде; той вітрогон сьогодні по трачках валяє ся, завтра з вуглярами ночує...* (10, 219); *бровар* 'пивоварня' [ЕСУМ, I, 261]: ЧОРНИЛО. *Хорони Боже, тут нема ні бровара, ні горальні* (10, 329). На означення господарського приміщення для зберігання зерна С. Воробкевич використовує діалектну лексему *кліть* 'комора' [ГГ, 96]: КИФІР. *Доглядай ватри, а я до кліти по скором скочу* (10, 27). А діалектний іменник *шопи* короткий словник гуцульських говірок трактує як 'приміщення для зберігання сільськогосподарського реманенту' [ГГ, 218]: 1-Й РІПНИК. *За нічліг у мокрій шопі, де ріпники як околоту, як оселедці оден коло другого лежать, за той смід плати шістку!* (10, 232).

Буковинський народ надзвичайно працьовитий, тому лексико-семантична група *назв знарядь та предметів праці* репрезентована широким колом назв: *брус* 'камінь для гостріння коси, ножа' [СБГ, 30]: СЕМЕН. *Дивись, брусом язик остріла!* (10, 38); *дзюбок* 'молот шпичастий' [П-III, 400]: ДАНИЛО. *Не солодко, товариші, з дзюбаком в п'їтмі і сопусі глибоко під землею звивати ся...* (10, 236); *оскраб* 'обшкрабач, мотика' [П-III, 401]: ДАНИЛО. *Давайте оскраб, дзюбак і сокиру!* (10, 263); *топірець* 'топір (металевий або дерев'яний) з довгою ручкою, прикрашений орнаментом' [ГГ, 187]: КИФІР. *Лиш пождіть; до потока не топірцем кинути* (10, 27).

З-поміж назв предметів праці у творах драматурга найчастіше функціонують назви, пов'язані з обробкою та транспортуванням лісу: *бервено* 'колода' [СБГ, 29], *ботюк* 'стовбур дерева для розпилювання' [Сл. Гр., I, 90], *дараба* 'пліт при лісосплаві' [СБГ, 89], *гонта* 'покрівельний матеріал у вигляді колотих дощечок довжиною 60 см' [ГГ, 53], *латра* 'стіс дров, кубічний сажень' [П-III, 396], напр.: МАТІЙ. *Крірвай, муч ся в клятій траці, що аж в очах тобі темніє4 таскай тяжкі ботюки-бервена, складай в зрубі латри і гонти, збивай дараби, і ледви стане грішну душу нагодувати* (10, 247).

Мова творів буковинського автора репрезентує чимало конкретних назв традиційного буковинського народного одягу, чи елементів, які його прикрашають, що дозволяє виділити тематичну групу на означення *одягу та аксесуарів*. С. Воробкевич активно використовує *загальні номінації одягу*, як-от: *рубє* 'лахи, лахмате' [П-III, 398]: КИФІР. *Без труду мені скучно! Треба*

прясти а би *рубел* не *трясти* (10, 63); *рубці* ‘лахи’ [П-Ш, 398]: ПРОЦЬ. *Ет, боднарівна, вихованка боднаря Олексі, бач, богача на рубці!* (10, 87); *стрій* ‘одяг певного фасону’ [СБГ, 527]: ІРИНА (*дивить ся*). *Такого ще й світ не видав... Дівчата, хлопці, діди, люде... всі у стрічках,, у павах, нових строях, запасках, косицях* (10, 134). Художню палітру драматичних творів С. Воробкевича збагачують етнографізми на позначення *верхнього одягу* буковинців: *кабат* ‘куртка, солдатський мундир’ [СБГ, 179]; ДВІРНИК. *Дадуть лискучий карабінок, біленький кабат, синії штани, а кучеріки, що так файно улискують ся, ножичками відотнуть...* (10, 47); *кафтан* ‘довгий жакет, піджак’ [СБГ, 193]; МОРДКО. *Коби кождий такий, як ви, то би Мордко в иньшим кафтані ходив!* (10, 37); *сердак* ‘верхній короткий рукавний одяг з домотканого сукна, оздоблений вовняними нитками’ [ГГ, 168], *сурдут* ‘жакет, трохи коротший за сардак’ [СБГ, 533]; ПАВ-ЛО. *Що сурдут, то не сердак...* (10, 149); *кептар* ‘безрукавка на хутрі, оздоблена вишивкою’ [СБГ, 204]; МАРІЙКА. *Прибери ся хайненько у сорочку біленьку, у червоний черес, у мережаний кіптарець, у крисаню з павами, а потім поговоримо!* (10, 72). Подекуди у драматичних текстах фіксуємо номінативні лексеми, що позначають *поясний одяг*, напр.: *гачі* ‘верхні чоловічі штани з сукна домашнього виробу’ [СБГ, 44]; ДВІРНИК. *Не казав фештер, що пізнав єго по чім, по кресани, по сердаку ци гачах?* (10, 42); *горботка* ‘вид жіночого одягу типу плахти, витканої з вовняної пряжі’ [ГГ, 47]; ЯН. *Ха! Ха! Ха! Хлопка! Горботка не до жупана...* (10, 188); *запаска* ‘жіночий поясний одяг з двох полотнищ (тканий з вовняної пряжі)’ [ГГ, 77]; ІРИНА (*дивить ся*). *Такого ще й світ не видав... Дівчата, хлопці, діди, люде... всі у стрічках,, у павах, нових строях, запасках, косицях* (10, 134). У художніх текстах натрапляємо і на вид *нагрудного одягу*, репрезентованого діалектною лексемою *шляфрок*, яку СБГ трактує як ‘домашній халат’ [СБГ, 667]: *Броніслав проходжує ся по кімнаті у шляфроку і пантофлях і курий люльку на довгім цибусі* (10, 283).

Серед цієї тематичної групи виокремлюємо групу діалектних лексем на позначення *прикрас та аксесуарів*, що яскраво доповнюють одяг буковинців, напр.: *чічка* ‘квітка’ (СБГ, 647): ОЛЕКСА. *Гарні-то плоти-дараби були, гладко тесані і чічками писані, бач як для царя!* (10, 100); *цятки* ‘намісто’ [СБГ, 635]; МОРДКО (*несе горівку*). *Така добра, нівроки, аж цятки носять ся!* (10, 37); *ширинка* ‘діал. хустка’ [СУМ, XI, 456]; САНДА. *Се скатерть... Ручники... Шириньки...* (10, 347); *пава* ‘пір’іна (з павича чи півня) як оздоба’ [ГГ, 143], *косиця* ‘оздоба з пер когута’ [П-Ш, 399]; ІРИНА (*дивить ся*). *Такого ще й світ не видав... Дівчата, хлопці, діди, люде... всі у стрічках,, у павах, нових строях, запасках, косицях* (10, 134). Тлумачення лексеми *хрусталі* не зафіксовано ні словниками, ні у виданнях творів письменника, однак про належність їх до назв жіночих прикрас свідчать контексти, порівн.: КАТЕРИНА. *Не потрібно мені їх! Маєш їх! (Хоче з шиї хрусталі скидати)* (10, 12). Тлумачення назви *хрусталі*, очевидно, варто шукати в семантиці слова *кристаль* ‘1) дуже прозоре скло високого ґатунку, якому властива гра барв і мелодійний дзенькіт; 2) вироби з такого скла’ [СУМ, XI, 355]. Очевидно, назву *хрусталі* драматург уживає зі значенням ‘прикраси, зроблені з дуже прозорого скла високого ґатунку, якому властива гра барв і мелодійний дзенькіт’. На позначення чоловічого аксесуару фіксуємо номінативну лексему *черес* ‘широкий шкіряний пояс із кишеньками і пряжками’ [ГГ, 211]; МОРДКО (*несе, до себе*). *Добрий інтерес, коли повний черес!* (10, 37).

Тексти драматичних творів С. Воробкевича відзначаються описами народної кухні, що дає змогу виокремити тематичну групу *назв продуктів харчування, страв та напоїв*. Номінації *страв* репрезентовані етнографізмами на позначення м’ясних страв: *печеня* ‘м’ясна страва – запечене або смажене м’ясо’ [СУМ, VI, 347]; ЧОРНИЛО. *Запіканка є, вино є, і книшики і печеня... не буде нам скучно* (10, 327); *каплун* ‘діал. їжа з м’яса кастрованого півня, якого відгодовують на жирне м’ясо’ [СУМ, IV, 95]; ГАВРИЛО. *Каплуні, як барани, що за запахи куні! Боже милий, як носом крутить...* (10, 296). Фіксуємо і деякі назви м’ясних страв, що мають відповідники в літературній мові, напр.: *студенець* ‘зах. холодець’ [СУМ, IX, 799]; МАРІЙКА (*до себе*). *Се по моєму! Се весілем з чісничком пахне! Чую вже книш з бриндзею і студенець з чісничком!* (10, 78); *галушка* ‘голубець’ [СБГ, 67]; МАРІЙКА. *Боже; думаєш, що два вітрові млини мелють; а їх мова, – преч би казало ся! – якась така, як-би галушки їли!* (10, 77). Гуцульські діалектні назви молочних страв заманіфестовані номінаціями: *вурда* ‘сир, виварений з сироватки овечого молока’ [СБГ, 65], *гуслянка* ‘ряжанка; сколотини’ [СБГ, 78], *бриндза* ‘приготовлений для зберігання посолений сир’ [ГГ, 29]; КИФІР (*входить*). *Тут бриндзя, вурда, гуслянка і пстружки* (10, 29). Цікавим є спостереження стосовно лексеми *бринза*, яка в творах С. Воробкевича вживається у фонетичному варіанті *бриндзя*. Походження слова на сьогодні до кінця не з’ясоване: одні пов’язують з назвою місцевості Briens (у Швейцарії), інші – від албанського «нутроці»; внутрішня оболонка шлунка ягняти, використовуваного для виготовлення сиру [ЕСУМ, I, 258-259]. На позначення загальної назви молочних страв драматург використовує діалектний іменник *скором* ‘молочні продукти’ [СБГ, 496]; КИФІР. *Доглядай ватри, а я до кліти по скором скочу* (10, 27). Серед виробів із борошна фіксуємо етнографізм *книш* або *книшик* ‘корж, начинений бринзою, сиром та ін.’ [ГГ, 97]; ПОБЕРЕЖНИК. *Поки стара спече книші, а в діда не стане душі!* (10, 45); ЧОРНИЛО. *Книшик,*

як пампук (10, 327). На означення харчової приправи С. Воробкевич використовує лексему *присмачки*, яку не фіксують словники (СУМ, ВТС, Сл. Гр., СБГ, ГГ): ЧОРНИЛО. *Серце, серце, чого більше бажаєш? Се правдива манна... ласоці, присмачки, яких моє серце все бажає* (10, 290).

До лексико-семантичної групи на позначення *назв напоїв* відносимо номінації наливки (настояних на ягодах): *вишняк* 'вишнева наливка' [СБГ, 51]: СРУЛЬ. *А-гій! Не буде пилу Gojes горівки, то є пиво, вишняк, арак, чай...* (10, 104); *малинівка* 'наливка з ягід малини' [ГГ, 119]: ЧОРНИЛО. *Здоров! Якась малинівка чи що такого... Кажу тобі, що в нас сім празників на тиждень: солодка, як цукор* (10, 303). У межах цієї групи функціонують назви на означення горілки та її видів: *трунок* 'діал. горілка' [СУМ, X, 298]: БРОНІСЛАВ. *Хвалити Господа, що Зосі там не було. Де она, там мені нема забави, і той трунок тяжко через горло процідити* (10, 284); *паруха* 'діал. горілка' [ВТС, 891]: ЧОРНИЛО. *І паруха і сивуха, як їх ликну з-кілька кварт...* (10, 291). Драматичні твори С. Воробкевича багаті на назви спиртних напоїв, не зафіксованих словниками. Деякі з них пояснено в примітках до видання творів письменника 1911 р., як-от: *ганишівка* 'горілка' [СВ, 561] та *арак* 'горілка з рису' [СВ, 561]: МОРДКО. *З-під того самого чопа; нівроки єму, добра, як би з медом; чиста ганишівка, она нівроки, перед обідом не вадить, а по обіді заглядить!* (10, 37); СРУЛЬ. *А-гій! Не буде пилу Gojes горівки, то є пиво, вишняк, арак, чай...* (10, 104). Належність лексем *кминківка*, *контушівка* до назв спиртних напоїв відтворюємо через контексти, порівн.: ГАВРИЛО. *Пани на всім лучше знають ся, ніж ми мужики; пан паном, а Іан Іваном... Як приправлять контушівку, кминківку, то пий до судного дня і все ся хоче* (10, 293). Фіксуємо й експресивні авторські назви горілки, що мають прозору внутрішню форму та означені емоційним компонентом значення, порівн.: СРУЛЬ. *Люди, щоб здорові пили. Гиф, гриф, гиф! Нежурниці, ах вай мір! Потішниці, ах вай мір!* (10, 167). Великий тлумачний словник пояснює діалектну лексему *гарак* як 'зах. ром' [ВТС, 222], якою нерідко послуговується С. Воробкевич у своїх творах, напр.: МОШКО. *Якої? Ганишівки, оковитої, чи тої з гараком?* (10, 229).

Основу тематичної групи на позначення *назв зброї* складають *номінації холодної зброї*, у межах якої виокремлюємо місцеві назви ножів: *тупач* 'тупий ніж' [СБГ, 555]: КИФІР. *Дивити ся не можу, як они, ніби за напасть, тими тупачами вимахують!* (10, 63); *чепілик* 'зах. складений поясний ніж' [ВТС, 1597]: СРУЛЬ. *Чекай, удвоє складеш ся, як той чепілик...* (10, 105). Цікаве спостереження щодо іменника *брич*, значення якого СУМ пояснює як 'бритва' [СУМ, I, 237], а СБГ як 'дуже гострий ніж, його часто роблять з поламаної коси' [СБГ, 39], мові С. Воробкевича властиве останнє значення, порівн.: ТЕТЯНА. *Не слухав мене, тепер вже запізно, вже брич при горлянці!* (10, 179).

Неповторність гірського краю у художніх творах передана за допомогою діалектних лексем, що формують тематичну групу *назв, що слугують описом гірської місцевості Карпат*, напр.: *грунь* 'вершина, хребет гори' [ЕСУМ, I, 606]: АНДРІЙ (задиханий). *Тим грунем і кізлятам з чортівськими ногами тяжко лізти, а не то мені!* (10, 27); *кичера* 'стрімка гора, поросла лісом (крім вершини)' [ГГ, 94]: ІЛАШ. *Коло писаних скал триста овець у дійнику, стадо коний на Оленевій кичері пасе ся, а рогової худоби й ялівнику в него без ліку* (10, 216); *плай* '(гірська) стежка; дорога для їзди верхи' [ЕСУМ, IV, 423]: ВЛАСІЙ. *Де-ж твої баньки були? Не бачив, як заяць через плай перебіг?* (10, 56).

У драматичних творах С. Воробкевича виокремлюємо говіркові лексеми з абстрактним значенням, зокрема розглянемо номінації *дій та станів*: *блуд* 'діал. неправильна, помилкова дія' [СУМ, I, 203]: КАТЕРИНА. *Одна давно з сорому у могилу злягла, а друга з ума зійшла і блудом ходить* (10, 19); *рахуба* 'лічба' [ГГ, 162]: КСЕНЯ. *Де зла рахуба, там скоро беруть ся до чуба* (10, 204); *орудка* 'справа' [ГГ, 140]: БРОНІСЛАВ. *Уряд, канцелярія мають першеньство, а потім аж свої власні орудки* (10, 288); *вимівка* 'вимовляння, докоряння' [МСБ, 53]: ПОВЕРЕЖНИК. *Пуста вимівка! Знаю таких мудрагелів!* (10, 48); *галабурда* 'діал. бешкет' [СУМ, II, 18]: ДВІРНИК. *Преці світ єго знає, того волоцюгу; сам біс єго на наше село наслав, щоби галабурди строїв!* (10, 49). Фіксуємо назви, які С. Воробкевич уживає з оказіональними значеннями: *поправка* 'дія за знач. похмелятися'; *потиря* 'спеціальне розшукування кого-небудь': БРОНІСЛАВ. *Здала би ся поправка, але як її роздобути? Фе, Броніславе! Таже у тебе голова як у дипломата* (10, 284); ДВІРНИК. *Так, тепер можемо в потирю ступати!* (10, 45).

Отже, С. Воробкевич, активно використовуючи у своїх драматичних творах регіональні елементи, етнографічні номінації, виявив особливу майстерність у мовній характеристиці персонажів, в описі мовного середовища буковинців другої половини ХІХ ст., у відтворенні місцевого колориту. Діалектні лексеми у текстах драматурга є важливим джерелом інформації, що засвідчує історичні та культурні цінності буковинців.

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови [з дод., допов. та CD] / [уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел]. – К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2007. – 1736 с. – [ВТС].

2. Гуцульські говірки: Короткий словник / [відп. ред. Я. Закревська]. – Львів, 1997. – 233 с. – [ГГ].
3. Етимологічний словник української мови: в 7 т. / [ред. кол.: О. С. Мельничук (гол. ред.) та ін.]. – Т. 1–5. – К. : Наук. думка, 1982–2006. – (Словники України). – [ЕСУМ.]
4. Пояснення слів // Воробкевич С. Твори / [упор., підгот. текстів, вступ. ст. та приміт. М. Г. Івасюка; редкол. : В. І. Данканич, О. І. Дей, П. К. Добрянський та ін.; художн. Я. В. Оленюк]. – Ужгород : Карпати, 1988. – 562 с. – (Б-ка «Карпати»). – [СВ].
5. Пояснення // Твори Ізидора Воробкевича. – Львів : Вид-во товариства «Просвіта», 1911. – Т. 3 : Драматичні твори. – С. 396–403. – (Руська письменність). – [П-Ш].
6. Словник буковинських говірок / [за заг. ред. Н. В. Гуйванюк]. – Чернівці : Рута, 2005. – 688 с. – [СВГ].
7. Словник української мови : в 11-ти т. / [ред. кол.: акад. УН УРСР І. К. Білодід (голова) та ін.]. – К. : Наук. думка, 1970–1980. – [СУМ].
8. Словарь української мови : у 4-х т. / [ред. Б. Д. Грінченко]. – К., 1907–1909. – [репринтне видання. – К. : Лексикон, 1996]. – [Сл. Гр.].
9. Ткач Л. Українська літературна мова на Буковині в кінці ХІХ – на початку ХХ століття / Людмила Ткач. – Чернівці : Рута, 2000. Ч. 1 : Матеріали до словника. – 408 с. – [МСБ].
10. Твори Ізидора Воробкевича. – Львів : Вид-во товариства «Просвіта», 1911. – Т. 3 : Драматичні твори. – 421 с. – (Руська письменність).

Summary. In the article, a set of lexical dialectisms is singled out as a result of S. Vorobkevych's dramatic works study, and analysed from semantic and functional perspectives. In particular, thematic groups of dialectal nominal vocabulary, which represent the world-view of Bukovynians of the second half of the 19th century, are characterized.

Key words: S. Vorobkevych, dialectism, ethnographism, lexical dialectisms.

Отримано: 23.10.2012 р.

УДК 811.161.2' 282.2

Т. М. Тищенко

ВОКАТИВНІ ІНТЕР'ЕКТИВИ У СХІДНОПОДІЛЬСЬКИХ ГОВІРКАХ

У статті з'ясовано структурну організацію групи лексики прикликання та відгону свійських тварин і птахів у східноподільському ареалі, визначено типи інтер'ективів за словотворчою будовою, їх мотиваційні основи, шляхи поповнення лексико-семантичної групи.

Ключові слова: інтер'ективи, вокативні інтер'ективи, східноподільські говірки, інтер'ективіація.

Невід'ємну складову тематичної групи тваринницької лексики становлять вокативні інтер'ективи – слова для прикликання та відгону свійських тварин і птахів, орієнтовані на встановлення певного контакту між людиною і твариною. Тому практично в кожному дослідженні, присвяченому системному вивченню лексики тваринництва в народній мові, принагідно згадуються чи системно розглядаються вокативні інтер'ективи (Див. праці Гриценка П. Ю., Дзєнзелівського Й. О., Карпової В. Л., Клепикової Г. П., Куриленка В. М., Пуїо Й. Ю., Шеремети Н. П. та ін.). Словам для прикликання та відгону свійських тварин і птахів в українській мові спеціально відведені карти Атласу української мови [1]. Спостереження над особливостями слів, якими кличуть та відганяють свійських тварин, викладено в працях Й. Ю. Пуїо [5] та Н. П. Прилипко [4]. Мовознавці зауважують, що такі слова належать до найдавнішого лексичного складу мови, зберігають елементи індоєвропейського і спільнослов'янського словникового фонду, характеризуються лексичною спільністю в багатьох мовах [6, 430].

Вокативні інтер'ективи у східноподільських говірках, які знаходяться на території західних районів Черкащини, північно-західних Кіровоградщини, східних Вінниччини, залишалися поза увагою дослідників. У статті за мету поставлено з'ясувати структурну організацію групи лексики для прикликання та відгону свійських тварин і птахів у східноподільському ареалі, визначити типи інтер'ективів за словотворчою будовою, їх мотиваційні основи, визначити шляхи поповнення лексико-семантичної групи.

Вигуки виявляють значну здиференційованість у кожній говірці відповідно до біологічного роду, віку, зрідка, статі тварин. Крім вокативних інтер'ективів, для прикликання чи відгону